

**ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ
ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ
ΜΗ ΣΤΕΡΕΙΣΤΙΚΗΣ
ΓΛΩΣΣΑΣ**

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

**ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ**

17/11/2022

ΓΛΩΣΣΑ, ΣΕΞΙΣΜΟΣ,
ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΛΟΓΟΣ
ΚΑΙ ΚΕΙΜΕΝΑ

Μαριάνθη Γεωργαλίδου
Ντενίζ Σαρρή-Χασάν

Μεσογειακών Σπουδών
Πανεπιστήμιο Αιγαίου

ΔΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ

- Φύλο και Ταυτότητα
- Γλωσσικός σεξισμός
- Η εξέλιξη των ελληνικών επαγγελματικών ουσιαστικών
- Φεμινιστική γλωσσολογία και γλωσσική πολιτική
- Ελληνικά διοικητικά έγγραφα και δημόσιος λόγος
- Γλωσσικός σεξισμός στο ελληνικό κοινοβούλιο και τα ΜΜΕ
- Προτάσεις

Φύλο & Ταυτότητα

Βιολογικό φύλο / Κοινωνικό φύλο
Ταυτίζονται;

Ουσιοκρατικές (essentialist) και κατασκευαστικές (constructionist) προσεγγίσεις:

Ως ουσιοκρατικές θεωρούνται οι προσεγγίσεις που προκρίνουν το βιολογικό φύλο (sex) ως μεταβλητή και παράγοντα διαφοροποίησης μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Οι κατασκευαστικές προσεγγίσεις εισάγουν την έννοια του κοινωνικού φύλου (gender) ως μια μη παγιωμένη κατηγορία. Οι ομιλητές/τριες τοποθετούνται ως αρσενικά (masculine) ή θηλυκά (feminine) άτομα (ή και όχι) μέσω του λόγου (Λαμπροπούλου 2014).

Κοινωνικό Φύλο

«Το φύλο αποτελεί κοινωνική κατηγορία και συγκροτείται ως ταυτότητα στον λόγο με όρους πολλαπλότητας, ρευστότητας και εσωτερικών αντιθέσεων, σε ιστορικά και κοινωνικοπολιτικά περικείμενα τα οποία ορίζουν άτυπες νόρμες για την προσδοκώμενη έμφυλη ταυτότητα και συμπεριφορά.»

Γεωργαλίδου (2020: 366)

Γλωσσικός Σεξισμός

Ο γλωσσικός σεξισμός ορίζεται ως η πρακτική διάκρισης ατόμων ή ομάδων με γνώμονα το φύλο τους με συνήθη στόχο τις γυναίκες και τα μη ετερόφυλα / ΛΟΑΤΚΙ άτομα.

Εκφράζεται με γλωσσικές επιλογές που

- α) αγνοούν,
- β) **ορίζουν σε στενό πλαίσιο** και
- γ) **μειώνουν** τα άτομα στα οποία απευθύνονται ή αναφέρονται.

Ας μιλήσουμε για το 1^ο κριτήριο αρχικά:

‘Θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά’

- Ο όρος ‘θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά’ δηλώνει τη θηλυκή εκδοχή μίας ιδιότητας ή ενός τίτλου επαγγέλματος ή αξιώματος (Ιορδανίδου & Μάντζαρη 2005)
- Η ομάδα των ‘θηλυκών επαγγελματικών ουσιαστικών’ περιλαμβάνει:
 - **Ουσιαστικά** (η καθηγήτρια, η οικονομολόγος)
 - **Ουσιαστικοποιημένα επίθετα** (η υποψήφια, η απόφοιτος / απόφοιτη)
 - **Ουσιαστικοποιημένες μετοχές** (η προϊσταμένη, η αιτούσα)
- Πρόκειται για μία ομάδα ουσιαστικών που διαφέρει από περίοδο σε περίοδο, καθώς διαμορφώνεται με βάση τις κοινωνικές ανάγκες της κάθε εποχής

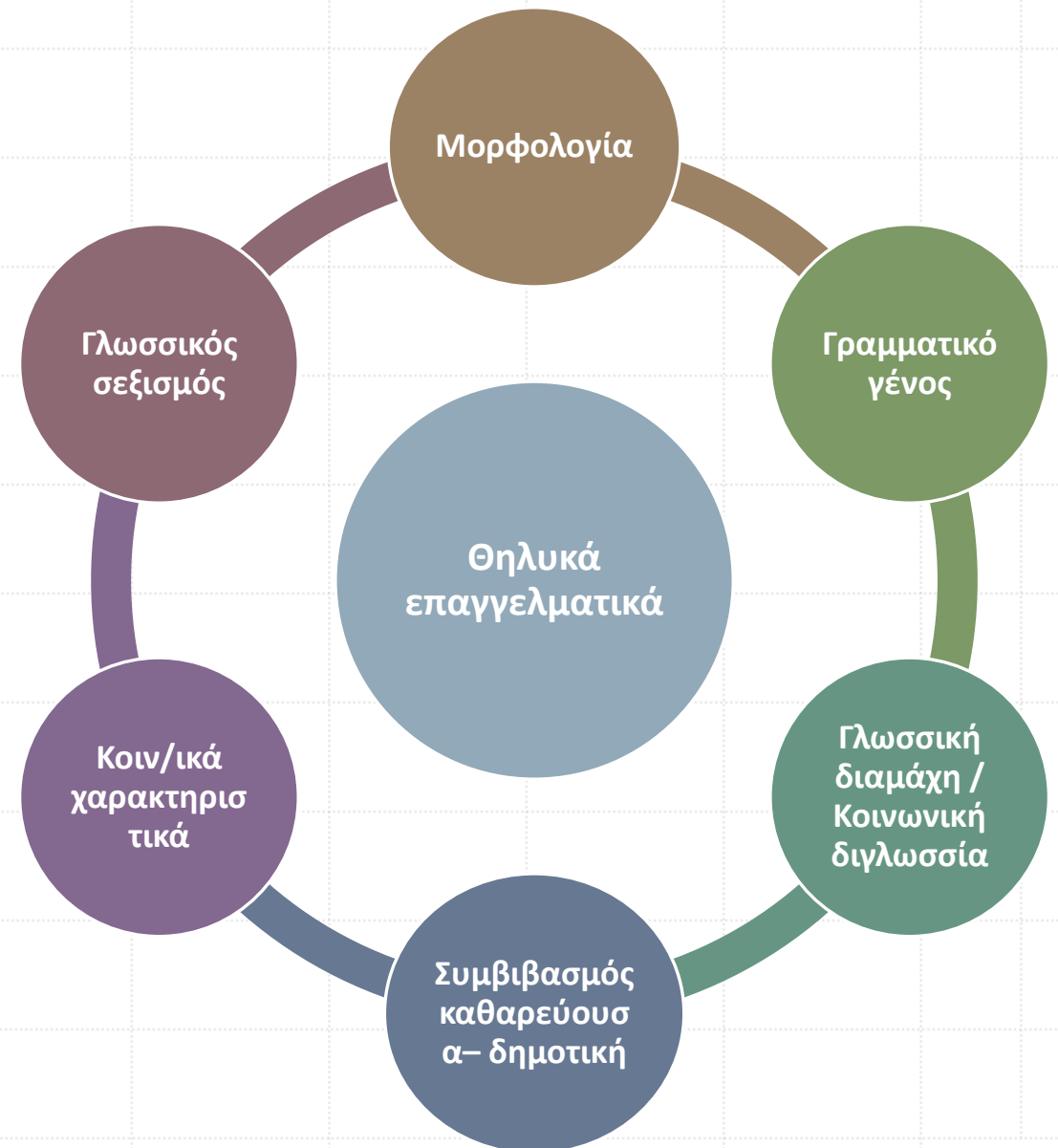

Αφετηρία

- **Ελένη Σκούρα (1896 -1991)**
- **Πρώτη Ελληνίδα Βουλευτρια (1953)**

‘Θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά’

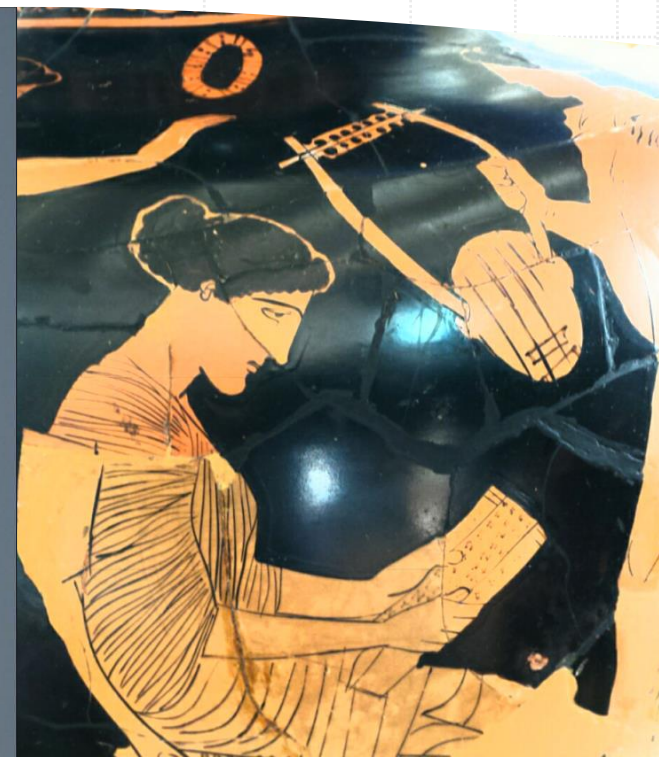
- Θέμα σύνθετο και πολύπλευρο
- Η εξέτασή τους εστιάζει:
- ✓ Προφεμιστικές – Ρυθμιστικές προσεγγίσεις
 - Τριανταφυλλίδης (1953)
 - Τσοπανάκης (1977)
 - Κριαράς (1988)
 - Λυπουρλής (1990)
- ✓ Κοινωνιογλωσσολογικές / Φεμινιστικές προσεγγίσεις:
 - Παυλίδου (1985)
 - Τσοκαλίδου (1996)
 - Ιορδανίδου & Μάντζαρη (2005)
 - Γκασούκα & Γεωργαλίδου (2014)
 - Σαραντάκος (2019)

Διαχρονία - Συγχρονία

- Η μορφολογία των 'θηλυκών επαγγελματικών ουσιαστικών' εξετάζεται σε σχέση με τον βαθμό παραγωγικότητας των επιθημάτων τους διαχρονικά και συγχρονικά
- Γλωσσικές περίοδοι: (1) Αρχαία ελληνική (2) Ελληνιστική Κοινή (3) Μεσαιωνική ελληνική (4) Καθαρεύουσα (5) ΚΝΕ
- Παράγοντες μορφολογικών αλλαγών:
 - Ενδογλωσσικοί (επανανάλυση, αναλογία)
 - Εξωγλωσσικοί (γλωσσική επαφή)
 - Κοινωνιογλωσσικοί (γλωσσικές ιδεολογίες/γλωσσική πολιτική)
- Η παραγωγικότητα των επιθημάτων μπορεί να διαφοροποιείται από περίοδο σε περίοδο

Αρχαία Ελληνική - Ελληνιστική Κοινή

Επιθηματοποίηση: Αρχαία Ελληνική

1. Διγενή επιθήματα και παράλληλη χρήση του θηλυκού άρθρου για τη δήλωση του θηλυκού προσώπου: **-ος / -ός, -τηρ / -τήρ, -τωρ, -εύς** και **-ών**
 - ή/ό ιατρός, ή/ό τροφός, ή/ό άνθρωπος, ή μήτηρ, ή θυγάτηρ, ή/ό διαφθορεύς, ή/ό ήγεμών
2. Θηλυκές καταλήξεις **-α / -ά, -η / -ή** και **-ώ**
 - ή δούλη / ό δοῦλος, ή γυνή, ή ταμία / ό ταμίας, ή πρέσβα / ό πρέσβυς, ή μαία, ή λεχώ/λοχώ,
3. Θηλυκά παραγωγικά επιθήματα **-τειρα, -τρια, -εία, -ίσσα** (σπανιότερα σε **-ασσα**), **-αίνα** και **-ίς / ις**

Επιθηματοποίηση: Αρχαία Ελληνική

Θηλυκά επιθήματα	Αρσενικά επιθήματα	Παραδείγματα
-τειρα <	-τήρ	σώτειρα< σωτήρ
-τρια <	-της, -τωρ	ψάλτρια< ψάλτης, συλλήπτρια< συλλήπτωρ
-εια <	-εύς	ιέρεια και ιερείη< ιερεύς
-ισσα <	-εύς	βασίλισσα< βασιλεύς
-αινα <	-ων	θεράπαινα< θεράπων
-τις <	-της	προφήτις< προφήτης, εργάτις< εργάτης
-τρίς <	-τήρ	αύλητρις< αύλητήρ
-ίς <	-ς	ήρωίς< ήρως, βασιλίς< βασιλεύς

Επιθηματοποίηση: Ελληνιστική Κοινή

- Περιορισμός παραγωγικότητας των επιθημάτων **-τήρ** και **-αίνα**
- Διεύρυνση χρήσης αρσενικών επιθημάτων **-άς, -της/-τής, -εύς** και των θηλυκών **-ισσα, -τρια** (ποιήτρια < ποιητής)
- Εισαγωγή αρσενικού επιθήματος **-άριος** < λατ. **-arius**, πασιλλάριος
- Αρχή μεταπλασμού γ' κλίσης
- Αρχή μεταπλασμού θηλυκών ουσιαστικών σε **-ος** προς το αρσενικό γένος

Παραγωγικότητα επιθημάτων

Ποσοτική έρευνα (Σαρρή-Χασάν, 2021):

- Λεξικό της Αρχαίας ελληνικής γλώσσας των Liddell, Scott & Jones - πρόγραμμα TLG
 - Αντίστροφα λεξικά της αρχαίας ελληνικής:
 - α) Kretschmer & Locker ([1944] 1977)
 - β) Buck & Petersen ([1945] 1984)
- Ανιχνεύτηκαν **1159** θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά
- Αρκετοί παράλληλοι τύποι:
*ηγεμών/ηγεμόνεια/ηγεμονίς,
ίατρός/ιάτρια/ιάτραινα/ιατρίνη, θεός/θεά/θέαινα*

Μεσαιωνική Ελληνική

Επιθηματοποίηση: Μεσαιωνική Ελληνική

- Αντικατάσταση του **-άριος** από το **-άς**, *παστιλλάριος* > *παστιλλᾶς*
- Εισαγωγή του αρσενικού επιθήματος **-τζής** < *τουρκ. -CI*
- Σχεδόν ολοκληρωτικός περιορισμός θηλυκών ουσιαστικών σε **-ος**
- Ευρεία χρήση του **-ισσα**
- Παραγωγή θηλυκών ουσιαστικών σε **-ού** (< αρχ. ιων. -ώ), **-έσα** (< αντ. ιταλ. *-essa*) και **-έα**
μυλωνού < *μυλωνᾶς*, *κοντέσα* < *κόντης*, *καβαλαρέα* < *καβαλάριος*
- Εισαγωγή θηλυκού επιθήματος **-ίνα** < *λατ. -ina*

Κοινή Νέα Ελληνική

Γλωσσικός Συντηρητισμός / Γλωσσικό Ζήτημα Ι

- Αττικισμός – φαινόμενο υπερδιόρθωσης
 - απόπειρα υπερπροσαρμογής, κατά την οποία ομιλήτριες/τές και, κατ' επέκταση, συντάκτριες/τες, στην προσπάθειά τους να υιοθετήσουν χαρακτηριστικά μιας ποικιλίας υψηλότερου γοήτρου, αναλύουν εσφαλμένα τις διαφορές ανάμεσα σε υψηλές και χαμηλές ποικιλίες και υπεργενικεύουν ένα στοιχείο με βάση παρατηρούμενες αντιστοιχίες (Labov 1966, Trudgill 1974).
- 'Κοινωνική διγλωσσία' ('diglossia')
- 18^{ος} αι. ελληνική διγλωσσία → γλωσσικό ζήτημα
- Το γλωσσικό ζήτημα παίρνει τη μορφή διαμάχης και απασχολεί τους θεσμούς επηρεάζοντας την εκπαίδευση

Γλωσσικός Συντηρητισμός / Γλωσσικό Ζήτημα II

«Οἱ λόγιοι ἄνδρες τοῦ ἔθνους εἶναι φυσικὰ οἱ νομοθέται τῆς γλώσσης, τὴν ὁποῖαν λαλεῖ τὸ ἔθνος» Αδ. Κοραῆς, Προλεγόμενα.

➤ Διαμάχες γλωσσικού ζητήματος:

1. Κοινῆς (Ιώσηπος Μοισιόδαξ) - Αρχαϊσμοῦ (Ευγένιος Βούλγαρης)
2. Μέση οδός (Κοραή) - Αρχαϊστές και δημοτικιστές
3. Γλωσσολογικό πλαίσιο: ακραίας δημοτικῆς (Ψυχάρης) - καθαρεύουσας (Χατζηδάκις)

➤ Κατάταξη Mirambel (1936): καθαρεύουσα-μικτή-καθομιλούμενη-δημοτικῆ-μαλλιαρή

«...μας κυβερνά όλους ένα ‘προπατορικό αμάρτημα’: η τάση προς τον αρχαϊσμό, κληρονομημένη από την καθαρεύουσα» (Κριαράς [2004] 2005, 159)

Επιθηματοποίηση: Καθαρεύουσα

- **Καθαρεύουσα** (ίδρυση ελληνικού κράτους – 1976)
 - Στόχος: ανώτερο υφολογικό επίπεδο των παραγόμενων λέξεων
 - Κύρια πηγή άντλησης παραγωγικών επιθημάτων: αρχαία ελληνική
 - Πεδίο χρήσης: δημόσιος τομέας / διοίκηση
- Θηλυκό επίθημα **-ις** κυρίως από αρσενικά σύνθετα με β' συνθετικό *-τέχνης ο καλλιτέχνης > η καλλιτέχνις, ο βιοτέχνης > η βιοτέχνις*
- Διγενή και αρσενικά επιθήματα όπως **-ός/-ος, -ής/-τής, -ων, -εύς, -ας**
ο/η ιατρός, ο/η φιλόλογος, ο/η δικαστής, ο/η βουλευτής, ο/η αρχιτέκτων, ο/ η γραμματεύς, ο/ η συγγραφεύς, ο/η ταμίας

Επιθηματοποίηση: Κοινή Νέα Ελληνική

1. Θηλυκές καταλήξεις **-α/-ά** και **-η/-ή** (δασκάλα < δάσκαλος, διπλωματούχα < διπλωματούχος, προϊσταμένη < προϊστάμενος)
 2. Θηλυκά παραγωγικά επιθήματα (καθηγή**τρια** < καθηγητής, ράφ**τρα** < ράφτης, αγρό**τισσα** < αγρότης, δικηγο**ρίνα** < δικηγόρος, περιπτε**ρού** < περιπτεράς, κ.λπ)
 3. Διγενή ή αρσενικά επιθήματα (ο/η γιατρός, ο/η εκπαιδευτικός, ο/η δικηγόρος, ο/η πρό**τανης**, ο/η εισαγγε**λέας**)
- Δεν ακολουθείται συγκεκριμένος κανόνας μορφολογικού σχηματισμού
 - Περιφραστική δήλωση: *γυναίκα βουλευτής, γυναίκα εικονολήπτης*
 - **Χρήση γενικευτικού αρσενικού:** Το γραμματικό γένος στην ελληνική γλώσσα προσδιορίζεται από την ιεραρχία αρσενικού, θηλυκού και ουδέτερου, με πρωτεύον και ισχυρότερο -κατά τη γραμματική του Τριανταφυλλίδη (1978)- το αρσενικό.

Συνοψίζοντας...

- Αντίθεση μεταξύ ΑΕ και ΚΝΕ στον σχηματισμό των ‘θηλυκών επαγγελματικών’ / επίδραση καθαρεύουσας:
- Επαγγέλματα υψηλού κύρους:
 - Παράλληλοι τύποι: η βουλευτής/βουλευτρια/βουλευτίνα, η γιατρός/γιάτρισσα/γιατρέσα/γιατρίνα, η δικηγόρος / η δικηγορίνα
 - Διγενή ή αρσενικά επιθήματα: επίσημος-γραπτός λόγος
 - Θηλυκά επιθήματα: ανεπίσημος-προφορικός λόγος
 - **Αρνητικές συνδηλώσεις (-ίνα, -ού)**
- Επαγγέλματα χαμηλού κύρους: θηλυκά επιθήματα (μανάβισσα, περιπτερού)

Το κοινό ή (ψευδο)συμπεριληπτικό γένος είναι η προτιμώμενη επιλογή για τις/τους ομιλήτριες/τες της ΝΕ, κυρίως σε ό,τι αφορά επαγγέλματα υψηλού κοινωνικού κύρους και ιδιότητες ισχύος:

*καθαριστής / καθαρίστρια, χορευτής / χορεύτρια, μανάβης / μανάβισσα

βουλευτής / *?βουλευτρια, πρύτανης / *?πρυτάνισσα, κοσμήτορας / *?κοσμητόρισα

Κύριε Καθηγητά / *?Κυρία Καθηγήτρια

Εν κατακλείδι

- Οι γλώσσες αλλάζουν διαρκώς.
- Συνήθως οι άνθρωποι αντιστεκόμαστε στις αλλαγές ενεργοποιώντας αντανακλαστικά φόβου.
- Έτσι, αναζητούμε λύση σε ένα εξιδανικευμένο παρελθόν.
- Αυτό δεν υπάρχει.
- Δηλαδή, καμιά περίοδος στη μακραίωνη ιστορία της Ελληνικής δεν αποτελεί το ορθό πρότυπο.

2^ο & 3^ο κύμα Φεμινιστικής Γλωσσολογίας

Η οργάνωση των κειμένων είναι το αποτέλεσμα πολιτικών διαδικασιών με κοινωνικές συνέπειες (Jørgensen και Phillips 2002: 48-49).

- 2^ο κύμα φεμινιστικής γλωσσολογίας (μέσα 1970)
 - ✓ Η γλώσσα νοείται ως πεδίου σεξισμού
 - ✓ Προτάσεις για γλωσσικές μεταρρυθμίσεις φεμινιστική γλωσσική πολιτική και σχεδιασμός σε μικρο- και μάκρο- επίπεδα
- 3^ο κύμα φεμινιστικής γλωσσολογίας
 - ✓ Στρέφεται στην ανάλυση προφορικών συνομιλιακών δεδομένων και αναζητεί υπόρρητους σεξιστικούς λόγους
 - ✓ Εστιάζει στον συγκεκαλυμμένο σεξισμό, τις υπόρρητες διακρίσεις και τις έμμεσες απαξιωτικές αναφορές σε άτομα με γνώμονα το φύλο και τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό (Mills 2003).

Ευρωπαϊκά Παραδείγματα

- Η φεμινιστική γλωσσική πολιτική – απόρροια του 2^{ου} κύματος - οδήγησε σε θεσμικές αλλαγές στη χρήση της γλώσσας σε διάφορες γλώσσες και χώρες:
 - Αγγλική: Ανάπτυξη ουδέτερων όρων όπως *fire fighter* αντί για *fireman*, *police officer* αντί για *policeman*, νέες γραμματικές πρακτικές όπως *s/he* ή *they* αντί του γενικευτικού αρσενικού *he* (βλ. Cooper, 1989; Pauwels, 2003).
 - Σουηδία: Αποφυγή του γενικευτικού αρσενικού *han* με το ουδέτερο *den*, καθώς επίσης και εισαγωγή μίας νέας αντωνυμίας *hen*, όχι μόνο ως ουδέτερου όρου αλλά με επέκταση του νοήματος ως όρου που δηλώνει ότι ακόμα και το βιολογικό φύλο δεν είναι στατικό (Milles, 2011).
 - Ισπανία: Εισαγωγή θηλυκών καταλήξεων για όλα τα επαγγελματικά ουσιαστικά, τιμητικούς όρους και επίσημες θέσεις των γυναικών. Επίσης, η εισαγωγή του @ ως μορφολογική κατάληξη που ουδετεροποιεί τα ουσιαστικά στο γραπτό κείμενο δηλ. *abogad@s* (δικηγόρ-ΑΡΣ/ΘΗΛ) αντί για π.χ. *abogados* (δικηγόρος-ΑΡΣ) και *abogadas* (δικηγόρος-ΘΗΛ) (Bengoechea, 2011).

Το ελληνικό παράδειγμα: Γραπτός Δημόσιος Λόγος

Μορφοσύνταξη

- 100% πρόταξη του αρσενικού γένους &
- Συμφωνία των προσαρτημάτων της ΟΦ και των αντωνυμιών αποκλειστικά στο αρσενικό γένος
- **Κοινό γένος?**

‘των Ρομά Ελλήνων και αλλοδαπών’

‘Υπηρεσιακού Γενικού Γραμματέα’ (της γραμματέως)

‘ο αμέσως επόμενος αδιάθετος υπάλληλος’

‘έναν έμπιστο συνάδελφο’

‘του εκκαθαριστικού του σημειώματος’

‘για όλους όσοι’

‘ημερομηνία διορισμού του’

‘με άλλους ειδικούς ιατρούς’

‘όσοι είναι εκδιδόμενα πρόσωπα’

‘υπάλληλο με βαθμό Πληρεξούσιου Υπουργού Β’ ο οποίος’

Σημασιολογία

«[...] ενός ιατρού, ελλείπει δε αυτού μιας νοσηλεύτριας»

- **Κοινό γένος?**
- Η άνιση κατανομή του κοινωνικού κύρους σε σχέση με τα αναφερόμενα επαγγέλματα ακολουθεί και την στερεοτυπική κατανομή του γένους/ φύλου των φορέων της αντίστοιχης επαγγελματικής ιδιότητας: άντρας-ιατρός/ γυναίκα-νοσηλεύτρια, παρακολουθώντας μια κοινωνική παρά γλωσσική διευθέτηση των κοινωνικών ρόλων.

Υπερδιόρθωση (1)

Μήνυμα της Γενικής Γραμματέως Ισότητας των Φύλων για τον εορτασμό της Διεθνούς Ημέρας Αγρότισσας (15 Οκτωβρίου 2013)

- *“Στο νέο στρατηγικό πλαίσιο αγροτικής πολιτικής, θα υπάρξουν ευκαιρίες για νεοεισερχόμενες στην αγροτική παραγωγή, για **μικροκαλλιεργητές**, αλλά και για υποψήφιας με φρέσκιες ιδέες και πραγματικό ενδιαφέρον για την γη.”*

Υπερδιόρθωση (2)

«Τα λοιπά, κάτω των 18 ετών, άγαμα τέκνα του συντηρούντος ή του ετέρου των συζύγων, συμπεριλαμβανομένων των τέκνων που έχουν, κατά τα ανωτέρω, υιοθετηθεί, εφόσον η άσκηση της επιμέλειας έχει νομίμως ανατεθεί για μεν τα τέκνα του συντηρούντος σε αυτό, για δε τα τέκνα του ετέρου συζύγου στο σύζυγο αυτόν.»

- Η (κατά-)χρήση του αρσενικού γένους των δεικτικών και των αντιθετικών αντωνυμιών/ προσδιοριστών (‘του ετέρου’/ ‘σε αυτό’*/ ‘του ετέρου συζύγου στο σύζυγο αυτόν’) καθιστά αδύνατη την αναπομπή στο πρόσωπο αναφοράς, δηλαδή στη σύζυγο ή στον σύζυγο που έχει την επιμέλεια των τέκνων, καθιστώντας έτσι το απόσπασμα δυσνόητο και ασαφές.

Υπερδιόρθωση (3)

- Η κατάχρηση του αρσενικού
 - ✓ Επιφέρει ακραία σημασιακά και πραγματολογικά αποτελέσματα &
 - ✓ Λειτουργεί εις βάρος του νοήματος

«Αυτό το φυλλάδιο στοχεύει στις εργαζόμενες γυναίκες, στους εκπρόσωπους των εργαζομένων και στους εργοδότες.

[...]

Κάντε το απρόσμενο: Ονομάστε τη συμπεριφορά. Ο,τιδήποτε μόλις έκανε πείτε το και γίνετε **συγκεκριμένοι**.

Να είστε **σοβαροί, άμεσοι** και να μιλάτε απερίφραστα.

Βρείτε **έναν μάρτυρα** συμπεριφοράς

Ενημερώστε **έναν έμπιστο συνάδελφο** και προσπαθήστε να διασφαλίσετε ότι είναι **αυτόπτης ή αυτήκοος μάρτυρας** σε κάποια κατάσταση όπου παρενοχλείστε σεξουαλικά.

[...]

Εργασιακές ομάδες που βρίσκονται σε μεγαλύτερο κίνδυνο εργασιακής βίας από άλλες:

Εργαζόμενοι στο χώρο της καθαριότητας και σε συνεργεία καθαρισμού, **οικιακοί βοηθοί**

Άλλοδαποί εργαζόμενοι [...] «

Προφορικός Δημόσιος Λόγος Ι: +επισημότητα

«Ποια είναι η Αικατερίνη Σακελλαροπούλου», Ειδήσεις στις 9, ΕΡΤ 15/1/2020

Δημοσιογράφος: Η υποψήφια πρόεδρος της Δημοκρατίας γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1956, γόνος δικαστικής οικογένειας, καθώς ο πατέρας της, Νικόλαος Σακελλαρόπουλος, διετέλεσε αντιπρόεδρος του Αρείου Πάγου. Αποφοίτησε από τη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών το 1978 και το 1982 διορίστηκε εισηγητής στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Το 2000 προήχθη στον βαθμό του συμβούλου και το 2015 του αντιπροέδρου του Γ' Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας. Τοποθετήθηκε δε αμέσως ως αναπληρώτρια πρόεδρος και στις 17 Οκτωβρίου του 2018 προήχθη στον βαθμό του προέδρου του Δικαστηρίου με εισήγηση της τότε κυβέρνησης.

Προφορικός Δημόσιος Λόγος II: Κείμενα Μαζικής Κουλτούρας

Επεισόδιο 17, Σεζόν 3, My style rocks (2.20'-2.42'), Σκάι 31/1/2020

Κατερίνα Στικούδη (παρουσιάστρια): Αμέσως τώρα έρχεται **μια δίμετρη γυναίκα, εντυπωσιακή**, που είναι **γνώστης** της μόδας, του στιλ, βοηθάει τα κορίτσια, τα συμβουλεύει. Μαζί μας η Έλενα Χριστοπούλου. (15'') Τι **ωραία** που είσαι σήμερα!

Επεισόδιο 37, Σεζόν 3, My style rocks (1.02.10'), Σκάι 24/2/2020

Διαγωνιζόμενη: «Αλλά είμαστε εδώ, **παλαίμαχοι όλοι**, μπορούμε ((όλες οι διαγωνιζόμενες / να συνεχίσουμε))».

Συνοψίζοντας...

- Τόσο τα ευρήματα της μελέτης των διοικητικών εγγράφων όσο και η σταχυολόγηση παραδειγμάτων επίσημου και ανεπίσημου τηλεοπτικού λόγου αναδεικνύουν την ανάγκη συστηματικής διερεύνησης του γραμματικού γένους ως εξαρτημένης κοινωνιογλωσσικής μεταβλητής σε ποικίλα κειμενικά είδη και επικοινωνιακά συμβάντα συγχρονικά αλλά και με αναφορά στο κοινωνιοπολιτισμικό περιεχόμενο που αλληλοεπιδρά με την ορατή διαδικασία γλωσσικής αλλαγής στην κατανομή των γραμματικών γενών.
- Η αστάθεια στην επιλογή του θηλυκού γένους για την αποκλειστική αναφορά στον γυναικείο πληθυσμό και η χρήση του αρσενικού αντ' αυτού δείχνουν μια τάση υπερδιόρθωσης στην κατεύθυνση της γενικευτικής χρήσης του **αρσενικού για τη θηλυκή αυτοαναφορά** η οποία χρήζει περαιτέρω διερεύνησης και ερμηνείας.

Τα δεδομένα 2012-2015

- ✓ Βιντεοσκοπημένες συνεδριάσεις
- ✓ Τα Πρακτικά της Βουλής
- ✓ Αναφορές στον τύπο
- ✓ Συνεντεύξεις και πολιτικές εκπομπές στην τηλεόραση
- ✓ You tube και ιστοσελίδες που αναπαράγουν κοινοβουλευτικά στιγμιότυπα ως μέρος ενός εκτεταμένου διαλογικού δικτύου

ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ↔ ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

3^ο κύμα Φεμινιστικής Γλωσσολογίας

- Κατά τη διάρκεια συνεδρίασης στο Ελληνικό Κοινοβούλιο ο τότε υφυπουργός Παιδείας Γιώργος Στύλιος απευθυνόμενος στη Λιάνα Κανέλλη (6/11/2014) είπε επί λέξει:
- “Η κ. Κανέλλη θέλει να με κάνει Κασιδιάρη, αλλά δεν θα γίνω Κασιδιάρης! Θέλετε Κασιδιάρη, κυρία Κανέλλη, αλλά δεν πρόκειται ο Στύλιος να γίνει Κασιδιάρης! Να το γνωρίζετε αυτό”.

Σύγκριση: Εγγενές χαρακτηριστικό του πολιτικού και κοινοβουλευτικού λόγου

Το ελληνικό κοινοβούλιο ανήκει στα πλέον ανταγωνιστικά για λόγους που έχουν να κάνουν με τη δομή του πολιτικού συστήματος και την έλλειψη κουλτούρας κυβερνήσεων συνεργασίας (Tsakona 2011; Georgalidou 2011).

Επιπλέον, η ανάλυση αποσπασμάτων λόγου που αναφέρεται ή απευθύνεται σε γυναίκες πολιτικούς αναδεικνύει ως γεγονός **την λεκτική επίθεση όχι σε πολιτικές θέσεις και πεπραγμένα -που είναι θεμιτή- αλλά στο φύλο των προσώπων αναφοράς.**

Σεξισμός στην πολιτική και τα ΜΜΕ

Η βία ενάντια στις γυναίκες αποτελεί καταγεγραμμένη κοινωνική πραγματικότητα (Bou-Franch 2013).

Ο σεξιστικός λόγος,

- Ενεργοποιεί άμεσες και έμμεσες σεξιστικές κατηγοριοποιήσεις που προέρχονται από πατριαρχικές ιδεολογίες εκφράζονται στον λόγο και επιχειρούν να καταστήσουν τις γυναίκες αόρατες (βλέπε δημόσια έγγραφα), να τις ορίσουν περιοριστικά ή να τις υποτιμήσουν (2^ο κριτήριο).
- Επίσης, επιχειρεί να αρνηθεί, να ελαχιστοποιήσει ή και να αποδώσει την ευθύνη για την λεκτική ή/και σωματική βία στις ίδιες τις γυναίκες (Bou-Franch 2013; Bou-Franch and Garces-Conejos Blitvich 2014).

Κρίσιμα ερωτήματα:

α) πως το πολιτισμικό περιεχόμενο αδειοδοτεί σεξιστικές επιλογές

β) ποιος είναι ο ρόλος των Μέσων στην ανακύκλωση, την παρακίνηση και συνεπώς τη νομιμοποίηση του σεξισμού και μάλιστα ως μορφής θεάματος και διασκέδασης (Androutsopoulos 2010; Georgakopoulou 2013; Garces-Conejos Blitvich 2015)

(2) Δάνης Τζαμτζής, Αφροδίτη Σταμπούλη, Νίκος Μπόλαρης

1. ΔΤζ: Σταμπούλη Αφροδίτη
2. ΣΑ: Πα[ρούσα]=
3. ΔΤζ: [Παρών]
4. ΣΑ: =να γράψετε κύριε Πρόεδρε.
[Μας έχετε αλλάξει φύλο], [σε όλες]
5. ΔΤζ: [Μπόλαρης Μάρκος]
6. ΜπΜ: [Παρών]
- 7. ΔΤζ: **Να μάθετε γραμματική.** Μπόλαρης Μάρκος.
8. ΜπΜ: Παρών

(1)

28/6/2015: Κοινοβουλευτική συνεδρίαση για το δημοψήφισμα

Α. Σαμαράς: “(...) και ’σεις κύριε Τσίπρα, να τη μαζέψετε”

(3)

Γεράσιμος Γιακουμάτος: Εγώ κάνω μια- (.) στην προσευχή μου το βράδυ μέσα απ' τ' άλλα που λέω που την καταλαβαίνω και την αγαπώ πάρα πολύ λέω Θεέ μου ((κάνει το σταυρό του)) **πότε θα ξεμπαρκάρει ο αγαπημένος μας ναυτικός ο άντρας της.**

(4)

1. Ζ. Κωνσταντοπούλου: Αφήστε με να κάνω την ερώτηση. Επαγωγικά γίνονται οι ερωτήσεις.
2. Ευ. Βενιζέλος: Επαγωγικά, μαιευτικά. Δια της μαιευτικής.
3. Ζ. Κωνσταντοπούλου: Αν κυοφορείτε κάτι, ελπίζουμε να είναι καρποφόρα η κατάθεσή σας.
4. Ευ. Βενιζέλος: **Ναι, κυοφορώ. Σας εύχομαι να κυοφορήσετε κι εσείς συντόμως.**
5. Ζ. Κωνσταντοπούλου: Για ποιο λόγο;
6. Ευ. Βενιζέλος: Είναι μια ευχή. Εγώ κυοφορώ.
7. Ζ. Κωνσταντοπούλου: Μάλιστα.
8. Ευ. Βενιζέλος: Διανοητικά δεν λέμε; Διανοητικά δεν με ρωτήσατε αν κυοφορώ κάτι;

ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΓΓΡΑΦΑ, ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

Συζήτηση: Υπερβαίνοντας τα όρια του αποδεκτού

- Οι γυναίκες στην πολιτική διαδικασία γίνονται στόχος σεξιστικών επιθέσεων. Αυτές ενεργοποιούν στερεότυπα συναισθηματικής αστάθειας, ανικανότητας, και σεξουαλικής ανεπάρκειας ή υπερέπάρκειας.
- Ιδιαίτερα γυναίκες που απευθύνονται στους άντρες ομολόγους τους κατά τρόπο έντονα συγκρουσιακό γίνονται στόχος επιθετικότητας και προσβολών, ακόμα και σωματικής βίας.

- Ο τρόπος με τον οποίο γυναίκες πολιτικοί παρουσιάζονται στον δημόσιο λόγο – ανακύκλωση και ανανέωση των σεξιστικών επιθέσεων ως διασκεδαστικών- αποτελεί ασφαλή ένδειξη της έκτασης και της σοβαρότητας του ζητήματος.
- Τα ΜΜΕ συντελούν με τους παραπάνω τρόπους στην ουδετεροποίηση και αποδοχή του σεξισμού ως κοινωνικής πραγματικότητας. Ανατροφοδοτούν και αναπαράγουν το υποθετικό στερεότυπο της αποδεκτής γυναικείας συμπεριφοράς και την επιθετικότητα προς τις γυναίκες που τολμούν να το παραβιάσουν (Mills 2003, 5).

Όμως,

Όσο κι αν οι προφανείς σεξιστικές επιθέσεις είναι δύσκολο να περάσουν απαρατήρητες, ο σεξισμός στο επίπεδο των υπονοημάτων είναι δύσκολο να αντιμετωπιστεί. Για να συμβεί αυτό οι υποθέσεις για τη θέση της γυναίκας στις οποίες βασίζεται πρέπει να καταστούν προφανείς (Mills 2003, 9; Christie 2005).

Ένα -ενδεχομένως καλοπροαίρετο- δείγμα πολιτικού λόγου αναφοράς στη θέση της γυναίκας στην ελληνική κοινωνία:

25/11/2016 Βασίλης Κικίλιας

«Η σημερινή δράση της Γραμματείας Γυναικών της Νέας Δημοκρατίας γίνεται με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα εξάλειψης της βίας κατά των γυναικών. Είναι τραγικό ότι το 80% - 85% των θυμάτων της βίας παγκοσμίως, δυστυχώς και στην Ελλάδα, είναι γυναίκες. Ενδοοικογενειακή βία, trafficking ή σε οποιαδήποτε μορφή της, η βία είναι μη αποδεκτή. Στη Νέα Δημοκρατία έχουμε κοινωνικό πρόσωπο. **Οι γυναίκες παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στις ζωές μας. Είναι η μάνα, η αδερφή, η σύντροφος, η κόρη μας. Και όχι μόνο δεν τις χτυπάμε ούτε με τριαντάφυλλο, όπως είναι ο τίτλος της πρωτοβουλίας μας, αλλά τις αγαπάμε πάρα πολύ».**

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Alvanoudi, Ageliki. 2014. *Grammatical Gender in Interaction. Cultural and Cognitive Aspects*. Brill: Leiden/Boston
- Bengoechea, M (2011). Non-sexist Spanish policies: an attempt bound to fail? *Current Issues in Language Planning* 12 (1): 35-53.
- Browning, R. [1969] 1983. *Medieval and modern Greek*. 2η εκδ. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cooper, R.L. (1989). *Language planning and social change*. Cambridge, New York, Melbourne: Cambridge University Press.
- Γεωργαλίδου, Μ. & Λαμπροπούλου, Σ. 2016. “Γραμματικό γένος και γλωσσικός σεξισμός στα έγγραφα της Ελληνικής δημόσιας διοίκησης”. *Γλωσσολογία* 24.
- Gasouka, M., Georgalidou, M., Lambropoulou, S., Kostas, A. & Foulidi, X. 2014. *A Guide for not Using Sexist Language in Public Documents*. PA3.2, General Secretariat for Gender Equality (in Greek).
- Henley, N. 1987. This new species that seeks a new language: on sexism in language and language change. In J. Penfeld (ed.). *Women and language in transition*. New York: State University of New York Press, 3-25.
- Holton, D., Mackridge, P. & Philippaki-Warbuton, I. 2004. *Greek. An Essential Grammar of Modern Language*. Oxford: Routledge.
- Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής [1998] 2009. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Lampropoulou, S. & Georgalidou, M. 2017. “Language Sexism in Greek Public Discourse: When Male-exclusive Forms Become a Matter of Grammatical Correctness”. *Women’s Studies International Forum* 60, 49-5
- Liddell H. & R. Scott [1997] 2007. *Μέγα λεξικόν της ελληνικής γλώσσης*. Μτφρ. Ξ. Μόσχου. Αθήνα: Σιδέρης
- Liddicoat, A. J. (2011). *Feminist Language Planning*. *Current Issues in Language Planning* 12 (1): 1-7.
- Milles, K. (2011). *Feminist language planning in Sweden*. *Current Issues in Language Planning* 12 (1): 21-33.
- Οικονόμου, Μ. [1971] 2006. *Γραμματική της αρχαίας ελληνικής*. 2η εκδ. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].
- Pavlidou, Th. S. 2002. *Language, Gender, Sex*. Thessaloniki: Paratiritis (in Greek)
- Pauwels, A. (2003). *Linguistic sexism and feminist linguistic activism*. In J. Holmes & M. Meyerhoff (Eds.), *The handbook of language and gender* (pp. 550–570). Oxford: Blackwell.
- Spender, D. (1980) *Man Made Language*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Τσοπανάκης, Αγ. 1977, *Ο δρόμος προς την δημοτική: Θεωρητικά, τεχνικά και γλωσσικά προβλήματα*. *Σχηματισμός επαγγελματικών θηλυκών*. *Νέα εστία* 1204:1120-1142
- Weatherell, A. 2002. *Gender, Language and Discourse*. New York: Routledge.
- Χαραλαμπάκης, Χ. 1992. *Νεοελληνικός λόγος: Μελέτες για την γλώσσα, τη λογοτεχνία και το ύφος*. Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη.
- Χριστίδης, Α.-Φ. [2001] 2004. *Ιστορία της ελληνικής γλώσσας: Από τις αρχές έως την ύστερη αρχαιότητα*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].
- Χριστίδης, Α.-Φ. 2011. *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο ελληνικής γλώσσας.

Ευχαριστούμε για την προσοχή σας